

خیام نامہ

تألیف

محمد رضا قنبری

چاپ پنجم

پیشگفتار چاپ اول

غیاث‌الدین ابوالفتح [ابوحفص] حکیم عمر خیام نیشابوری (؟ ۵۲۷-۴۳۹ ه. ق / ۱۱۲۳-۱۰۴۷ م) در روزگار سلجوقیان (۵۹۰-۴۲۹ ه. ق / ۱۲۰۳-۱۰۴۴ م) یکی از درخشان‌ترین دوره‌ی تاریخ ایران از حیث ظهور نوابغ و بزرگان علم و اندیشه می‌زیست. او که معاصر آلب ارسلان (۴۶۵-۴۵۵ ه. ق / ۱۰۶۳-۱۰۷۳ م) و ملکشاه سلجوقی (۴۸۵-۴۶۵ ه. ق / ۱۰۹۲-۱۰۷۳ م) بود، تقویم ملکشاهی مشهور به زیج جلالی را با همراهی ابوالعباس فضل‌بن محمد لوکری مروزی، عبدالرحمن خازنی، ابن کوشک معموری بیهقی، ابوالمظفر اسفزاری و میمون نجیب واسطی و دیگران برای همین سلطان مرتب کرد. تنها یکبار برای سفر حج از نیشابور خارج شد و باری دیگر به بخارا و بلخ و سرخس و به روایتی به بغداد و دیگر هیچ. همه عمر را به تدبیر در علوم ریاضی و فلسفی گذرانید و خستگی ناشی از این اشتغالات را با سرودن رباعیات زوداگرچه شهرتی که از سرودن همین اشعار پیدا کرد به هیچ روی قابل مقایسه با تأملات فلسفی و علمی وی نیست. رباعیاتی که نشانگر دستگاه فلسفی و دیدگاههای فکری او نیز می‌تواند باشد آنگونه که در بسیاری از موارد با همین سروده‌ها نسبت به آراء فلاسفه مشهور اعتراض کرده و اعتقادات آنان را به نقد و داوری نشسته است. مسائلی از قبیل حدوث و قدم عالم، معاد جسمانی، حلول و اتحاد و تناسخ، واحد و کثیر، جبر و اختیار، تعدیل و تجویر، هیولی و ذره، مبدا و معاد، خیر و شر، خلاء و ملاء، افعال خداوند و نظایر آنها از مباحث کلامی و فلسفی، گستره‌ی اندیشه‌های خیام بوده

فهرست موضوعات

۳۵	-روابط سلاطین سلجوقی با خیام	۳۵	■ فصل اول: روزگار خیام
۳۷	-زیچ ملکشاهی	۲۳	-ترکان سلجوقی
۳۷	-روابط خیام و خواجه نظام الملک	۲۳	-پس زمینه برآمدن سلاجقه
۳۸	-وصایای نظام الملک	۲۵	-نظر محققان روس
۳۸	-مرگ کندری	۲۵	-رفتار سلاجقه با مردمان
۳۹	-روش سیاسی نظام الملک	۲۶	-روش نظام الملک
۳۹	-مصایب غزالی	۲۷	-مظالم ترکان
۴۰	-نقش جاسوسان	۲۸	-خیام و سلطان سنجر
۴۰	-عدم اشتهار خیام به شاعری	۲۹	-روایت قفطی
۴۱	-قول نجم الدین رازی	۳۰	-گزارش خاقانی شروانی
۴۳	-دیدگاه برتلس	۳۱	-اعزاز خیام
۴۴	-نظر عطار نیشابوری	۳۳	-قصه‌ی مدرسه نیشابور
۴۵	-سخن ابوعلی سینا	۳۳	-سخت‌گیری حاکمان سلجوقی
۴۵	-بیان شهاب الدین سهروردی	۳۴	-قتله‌ی سلاجقه
۴۶	-کلام مولانا	۳۵	-شکایت فردوسی
۴۶	-تحلیل ابن طفیل اندلسی	۳۵	-سنایی و خیام

- سخن ابوالفضل بیهقی ۴۷
- وضعیت عالمان و فقیهان ۴۸
- گزارش راوندی ۴۸
- شعر سنایی و انوری ۴۸
- تحلیل استاد زرین‌کوب ۴۹
- دورنمای سیاسی، اجتماعی قرن پنجم ۵۰
- سخن ناصر خسرو ۵۱
- اعتراض خیام ۵۲
- کلام ابوریحان بیرونی ۵۳
- جنگهای صلیبی ۵۳
- نزاع دین و فلسفه ۵۵
- چیرگی تصوف ۵۶
- دشمنان غزالی ۵۶
- توصیف جمال‌الدین عبدالرزاق ۵۷
- فرصت طلبی خیام! ۵۸
- دیدگاه محققان روس ۵۹
- فریفتگان ابلیس ۶۰
- قرن خیام ۶۱
- فصل دوم: ذکر جمیل نیشابور
- نیشابور نگین خراسان ۶۳
- وصف نیشابور ۶۴
- روایت جغرافی نویسان ۶۴
- نیشابور قحطی ۶۵
- نیشابور کُشتار ۶۵
- اهل غوغا ۶۶
- نیشابور نزاع ۶۷
- نیشابور کینه ۶۸
- نیشابور غَلا ۶۹
- تأثیر نیشابور بر خیام ۷۰
- نظامیه‌ی نیشابور ۷۰
- شعر نیشابور ۷۱
- فصل سوم: خیام دانشمند
- نظر جورج سارتن ۷۳
- تحلیل استاد زرین‌کوب ۷۳
- جبر و مقابله‌ی خیام ۷۴
- هندسه‌های ناقلیدسی ۷۵
- کارهای ریاضی خیام ۷۶
- طبقه‌بندی معادلات جبری ۷۷
- جرونیمو کاردانو ۷۷
- نیکولو تارتاگلیا ۷۷
- توصیف خیام از کار خود ۷۸
- داوری به اعتدال ۷۹
- سخن محیط طباطبایی ۸۰
- بیان جلال آل‌احمد ۸۰
- تعاملات خواجه نصیرالدین توسی ۸۱
- ترجمه‌ی فرانتس وپکه ۸۱
- نظر خیام ۸۱
- دیدگاه استاد محیط طباطبایی درباره تقویم
جلالی ۸۳
- نقد رسایل فلسفی خیام ۸۳

- پاسخ خیام ۸۴
- نظر استاد همایی ۷۰
- تحلیل نهایی ۸۵
- فصل ششم: خیام و صوفیه
- خیام پیرو تصوف! ۱۱۳
- قول شمس تبریزی ۱۱۴
- عدم تعلق خیام به صوفیه ۱۱۵
- تحلیل محققان و تقد نظر آنان ۱۱۶
- باورداشت نیکلای فرانسوی ۱۱۹
- نظر هانری ماسه و پرفسور بویل ۱۲۰
- سخن گولپینارلی ۱۲۱
- نتیجه‌گیری ۱۲۱
- فصل چهارم: قالب رباعی
- خاستگاه رباعی ۸۷
- نظر فرهنگ‌نویسان ۸۷
- اقتباس اعراب از ایرانیان ۸۸
- اختراع رباعی ۸۹
- رباعی پیش از خیام ۸۹
- سخن استاد جلال‌الدین همایی ۹۰
- تحلیل صاحب‌المعجم ۹۱
- مهستی گنجوی ۹۲
- نظر هرمان اته ۹۳
- مقایسه رباعی‌گویان پیش از خیام و همعصران
وی با او ۹۴
- سخن نیمایوشیچ ۱۰۰
- فصل پنجم: شعر فلسفی
- رابطه فلسفه و شعر ۱۰۲
- گوهر شعر و فلسفه ۱۰۳
- شعر فلسفی ۱۰۴
- نظر تی. اس. الیوت ۱۰۵
- تحلیل صادق هدایت ۱۰۶
- تفسیر برایان مگی ۱۰۷
- عدم تعلق خیام به فلسفه! ۱۰۹
- تفاوت‌های فلسفی و فیلسوف ۱۰۹
- فصل هفتم: خیام و لادریون
- مکتب تعجیز، اقرار به ناتوانی در کشف حقیقت
هستی ۱۲۳
- نظر علامه شبلی نعمانی ۱۲۷
- دیدگاه عطار نیشابوری ۱۲۸
- غزلی از حافظ ۱۲۸
- سخن پیامبر اکرم (ص) ۱۲۹
- خیام و آنا تول فرانس ۱۲۹
- دیدگاه هلموت ریتز ۱۳۰
- سخن اقبال لاهوری ۱۳۱
- تحلیل پروفیسور آربری ۱۳۱
- خوف اجلالی ۱۳۲
- لادریه مثبت - لادریه منفی ۱۳۳